

ИНВЕСТИЦИЈЕ У ПОЉОПРИВРЕДУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Р. Пејановић¹, Д. Милић¹

Резиме: Аутори разматрају проблематику инвестиција на макро нивоу, тј. на нивоу Републике Србије у десетогодишњем периоду (1996–2005). Анализирају се инвестиције и капитални коефицијент у привреди и пољопривреди, односно однос инвестиција и душтвеног производа. Анализирана је структура инвестиција по областима улагања и периоду улагања. Статистички су обрађени званични годишњи подаци. Посматрани период је подељен у два подпериода: 1996–2000. и 2001–2005. године. Први период се знатно разликује од другог периода, иако оба периода имају заједничку карактеристику: диспропорцију у погледу узимања од пољопривреде и улагања у ту производњу.

Кључне речи: пољопривреда, инвестиције, капитални коефицијент.

1. Увод

Инвестиције се дефинишу као дугорочно везивање финансијских средстава у материјалне и нематеријалне објекте, чијим коришћењем се остварују одређени предузетнички циљеви (Андрић, Ј., Васиљевић, Зорица, Средојевић, Зорица, 2005)².

Из таквог појмовног дефинисања инвестиција произилази и њихова двострука функција: **прва**, која се односи на процес просте репродукције и своди се

¹ Др Радован Пејановић, редовни професор, дипл. инг. Драган Милић, сарадник у настави, Департман за економику пољопривреде и социологију села, Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду

² У литератури се, поред ове могу наћи различите дефиниције појма инвестиције, у зависности од посматраног проблема у области инвестиционе активности. Начелно под инвестицијама се подразумева **дугорочно улагање капитала** са сврхом обнављања, побољшања или проширења постојећих производних капацитета предузећа.

на задржавање производне способности привреде и **друга**, која се односи на процес проширене репродукције и своди се на њено увећавање. Прва функција инвестиција има за циљ да се обезбеди обнављање утрошених делова друштвеног богатства и постиже се коришћењем средстава амортизације, а друга функција инвестиција, да се омогући набавка нових средстава за рад путем којих се проширују и увећавају материјални чиниоци производње, односно проширује и увећава производна способност привреде. Морално рабаћење представља у извесној мери застаривање средстава са техничко-технолошког аспекта, па је улога инвестиција у том смислу да омогући замену постојећих средстава савременијим и технолошки напреднијим средствима.

Инвестиције имају значајно место у привредном развоју и економској политици сваке земље па им се стога мора поклањати велика пажња. Посебно су значајне инвестиције у пољопривреду, због места, улоге и значаја пољопривреде у привредном развоју Републике Србије. У овом раду ћемо анализирати неке макроекономске показатеље инвестиција не улазећи детаљније у проблеме ефикасности и извора инвестиција.

2. Метод рада и извори података

Анализа је обухватила ниво инвестиционог улагања у Републику Србију у периоду од 1996. до 2005. године, као и однос инвестиција и друштвеног производа у посматраном периоду кроз капитални коефицијент. Приказана је структура инвестиција по областима улагања и по периоду улагања.

Статистички су обрађени годишњи подаци за период 1996 -2005. година. Подаци су обрађени стандардним статистичким инструментаријумом: **просечна вредност појаве (X)**. Обрачун аритметичке средине изведен је за цели посматрани период применом стандардне формуле за обрачун аритметичке средине.

Однос инвестиција и друштвеног производа је обрађен преко **капиталног коефицијента**:

$$K = \frac{I}{ДП}$$

где је:

К – капитални коефицијент;
И – инвестиције у основна средства;
ДП – друштвени производ.

Циљ израчунавања овог односа јесте да се утврди узајамна веза између инвестиционих улагања и кретања друштвеног производа, као и да се утврди ефикасност и ефективност инвестиционих улагања у основна средства.

Извори података за ово истраживање су годишње публикације Републичког завода за статистику, односно билтен под називом Инвестиције Републике Србије.

Због утицаја инфлације и различите вредности динара, да би се могло вршити поређење инвестиционих улагања у различитим периодима извршено је превођење вредности инвестиција по годинама које су изражене у динарима у вредности исказане у еврима. Износи у еврима су прерачунати на основу просечних вредности евра на годишњем нивоу. Просечне вредности евра су преузете из Статистичких годишњака за период од 1999. године до 2005. године, односно период од када се евро користи као обрачунска категорија за исказивање цена на подручју евро зоне или европске монетарне уније. Вредност евра у периоду 1995–1998. година се добија као просечана годишња вредност немачке марке у наведеним годинама која је помножена са коефицијентом 1,95, који представља однос немачке марке и евра у моменту замене марке за евро.

3. Резултати истраживања

3.1. Добијени резултати

Посматрани десетогодишњи период поделили смо у два раздобља, односно подпериода. Прво раздобље представља период од 1996. до 2000. године. **Први период** карактерише доминантно учешће приврде у друштвеној својини, изолација међународне заједнице (санкције међународне заједнице према Савезној Републици Југославији су укинуте непосредно пред посматрани период односно, 1995. године, али је и даље на снази остао такозвани “спољни зид санкција”). Такође, треба истаћи да је у овом периоду, односно 1999. године Савезна Република Југославија била изложена бомбардовању од стране војног савеза под називом НАТО пакт. **Друго раздобље** започиње 2001. године када је дошло до тзв. демократских промена у Србији (октобар 2000. године) и траје до данас, а за потребе анализе оно се завршава 2005. године. Од 2001. године интензиван је процес приватизације друштвене привреде.

Све напред наведено представља чиниоце који су утицали на обим, динамику и структуру инвестиција у поменутом периоду.

Укупна инвестициона улагања у посматраном периоду имају **тенденцију пораста**. Инвестиције у последњој години анализираног периода су за 92% веће у односу на прву годину анализираног периода.

Учешће пољопривредних инвестиција у укупним инвестицијама у посматраном периоду имало је најнижу вредност од 2,07 % у 2003. години, а највишу 2001. године 3,73 %.

Инвестицијама се директно повећава произведено друштвено богатство, односно расположива основна и обртна средства која у ствари представљају важан фактор сваког производног процеса.

Кретање капиталног коефицијента карактерише брз раст у почетним фазама индустријализације, успоравање у вишим фазама и стагнација или опадање у високим фазама привредног развоја. Пораст продуктивности рада узрокује опадање капиталног коефицијента.

Мерило за утврђивање приноса сваке новчане јединице уложених средстава у одређени објекат јесте ефикасност и ефективност инвестиција. Ефикасност инвестиција је у ствари утицај инвестиција на раст производње, а самим тим и на раст друштвеног производа. Ефективност инвестиција је реципрочна вредност ефикасности инвестиција. Док ефикасност инвестиција захтева да се што мање инвестиција улаже по јединици вредности производње, дотле ефективност инвестиција захтева да се по јединици уложених средстава остварује што већи број јединица производње. Уколико је ефективност инвестиција мања утолико ће за остваривање одређеног циља бити потребно уложити више средстава. Уколико је ефективност инвестиција већа онда ће исти резултати бити остварени са мањим средствима. Уколико дође до опадања ефективности инвестиција у односу на ранији период онда је то показатељ лоше инвестиционе политике, како на микро нивоу (нивоу привредног субјекта), тако и на макро нивоу, односно на нивоу привреде у целини.

Капитални коефицијент представља однос између улагања у основна средства и остварене производње. Овим коефицијентом се показује колико јединица средстава долази на јединицу производње. Капитални коефицијент може да представља различите односе. У анализи овога рада испитиван је однос између инвестиција у основна средства и друштвеног производа, као показатеља новостворене вредности, односно вредности производње на макро нивоу.

Друштвени производ је укупна количина производа и услуга што их у току године испоручују производне делатности. Састоји се из средстава за производњу и средстава за потрошњу.

На основу формуле која је раније објашњена добијене вредности капиталног коефицијента приказане су у табели која следи.

Табела 1 Капитални коефицијент привреде Србије
у периоду 1996-2005. година
Table 1 Capital coefficient in the period 1996-2005

Година Year	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Капитални коефицијент Capital coef- ficient	0,10	0,12	0,11	0,12	0,13	0,07	0,10	0,10	0,09	0,09

Капитални коефицијент у посматраном периоду је имао највишу вредност у 2000. години, док је његова најнижа вредност забележена у 2001. години, када је износио 0,07. Просечна вредност овог показатеља у анализираном десетогодишњем периоду износила је 0,10. У првом подпериоду од 1996. до 2000. године просечна вредност је била 0,11, док је у другом подпериоду његова вредност нижа и износи 0,09.

Поред капиталног коефицијента као односа инвестиција у целини и целокупног друштвеног производа, анализиран је и однос инвестиција у пољопривреду и друштвеног производа који потиче из пољопривредне производње. Другим речима, израчунат је капитални коефицијент за пољопривреду.

Учешће пољопривреде у стварању новостворене вредности у посматраном периоду кретало се од 24,97 %, колико је износило у 2001. години, до 12,00 % у 2003. години. Просечно учешће друштвеног производа пољопривреде у укупном друштвеном производу у посматраном периоду износило је 19,37 %.

Табела 2 Капитални коефицијент у пољопривреди Србије
у периоду 1996-2005. година
Table 2 Capital coefficient in agriculture in the period 1996-2005

Година Year	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Капитални коефицијент у пољоприв- реди Capital coef- ficient in agriculture	0,013	0,016	0,016	0,013	0,014	0,011	0,019	0,017	0,014	0,015

Применом исте методологије за израчунавање капиталног коефицијента, односно стављањем у однос инвестиција у пољопривреду и друштвеног производа који потиче из пољопривреде добијене су следеће вредности овог показатеља.

Капитални коефицијент у пољопривреди у посматраном периоду је имао највишу вредност од 0,019 у 2002. години, док је његова најнижа вредност забележена у 2001. години када је износио 0,011.

Просечна вредност овог показатеља у анализираном десетогодишњем периоду износила је 0,0147. Просечне вредности у оба посматрана подпериода су приближно једнаке.

3.2. Анализа добијених резултата

На основу анализираних података уочено је да су релано најниже инвестиције биле у 2001. години, када су укупне инвестиције износиле 928 милиона евра, док је највиши ниво инвестиција од 2 милијарде 653 милиона евра забележен у 2000. години. Објашњење за овакву разлику у нивоу укупних инвестиција треба тражити у чињеници да је за 2000. годину карактеристичан период обнове земље након бомбардовања, где су вршена велика улагања у обнову инфраструктуре, која је порушена у току бомбардовања. Овако висока улагања нису вршена у сврху развоја него, обнове већ постојеће инфраструктуре, тако да без обзира на њихову висину то за последицу није имало повећање нивоа развоја државе, већ обнову већ постојећег, пре свега инфраструктуре. Низак ниво инвестиција у току 2001. године може се довести у везу са увођењем промена друштвено политичког система.

Исти извори указују на релативно веома **ниско учешће инвестиција у пољопривреду** у укупним инвестицијама¹.

Када се говори о висини капиталних коефицијената онда се може истаћи, да и ниске и високе капиталне коефицијенте налазимо, како у земљама у развоју и у средње развијеним земљама, тако и најразвијенијим земљама. Ниски капитални коефицијенти у државама у развоју могу да произилазе из неодговарајуће привредне структуре, у првом реду ниског нивоа техничке опремљености рада и великог учешћа живог рада у процесу производње, па се тако са релативно малим средствима постиже релативно велика вредност производ-

---

¹ То потврђују и новији подаци, по којима је нпр. из Фонда за капитална улагања АПВ од око 22 милијарде динара у 2007. години пласирано свега 86 милиона динара у пољопривреду и око пољопривреде, што је мало с обзиром да је Војводина изразито аграрно подручје («Моје газдинство», Нови Сад, бр.26/2007, стр.4)

ње. У најразвијенијим државама ниски капитални коефицијенти указују да се ради о односима које карактерише висока техничка опремљеност рада, техничко-технолошки напредак и примена науке и нове савремене технике и технологије, што утиче и на високу продуктивност рада, као и на високу ефикасност уложених средстава, односно инвестиција. У таквим приликама висина капиталног коефицијента углавном зависи од структуре уложених средстава, по појединим делатностима, гранама, групама и предузећима.

Висина капиталног коефицијента је различита у појединим делатностима и гранама производње. Капитални коефицијент је веома висок у саобраћају, производњи електричне енергије, и сл.

Ниска стопа економске ефикасности и друштвене рентабилности била је карактеристика инвестиција и инвестирања у бившој Југославији у целом периоду од другог светског рата па до њеног распада.

Капитални коефицијент који се односи на пољопривреду је потврдио негативан однос према пољопривреди. Да је вредност ниска може се констатовати на основу поређења капиталног коефицијента за привреду у целини и капиталног коефицијента за пољопривреду чије су вредности приказане у претходним табелама..

Приказани подаци показују да је однос инвестиција у пољопривреду и вредности друштвеног производа коју она ствара у просеку око седам пута нижи од истог односа за привреду у целини. Пољопривреда због учешћа биолошких и природних фактора даје **боље резултате** од осталих привредних грана без обзира што је запостављена у погледу нивоа инвестиција.

С обзиром на комплексност понашања капиталних коефицијената, споменута тенденција не даје сама по себи довољно основа за неке коначне оцене о кретању економске ефикасности и ефективности инвестиција, а ни за оцене о кретању квалитативних фактора развоја у српској привреди. Ипак **недостаци** су:

- Први недостатак представља чињеница да се, с формалног становишта, целокупан прираштај друштвеног производа (односно другог агрегата за мерење производње) приписује инвестицијама, иако на раст утичу и многи други фактори, чак и независно од пораста инвестиција. Реч је, пре свега, о технолошким променама, структури инвестиција, количини комплементарних средстава с којима се основна средства комбинују у процесу производње.
- Други велики недостатак капиталних коефицијената је пренебрегавање активизационог периода инвестиција, јер њихова интерпретација експли-

цитно садржи поставку да инвестиције већ у току своје реализације доприносе прирасту друштвеног производа.

Поред фактора који се често наводе као кључни за лоше резултате наше пољопривреде (уситњеност поседа, вишак радне снаге, нестабилност цена, диспаритети цена аграрних производа) капитални коефицијент показује да је и ниво инвестиција веома битан за резултате у пољопривреди.

4. Закључак

Анализа десетогодишњег периода показује да пољопривреда у Републици Србији даје око једне петине укупне новостворене вредности, а у њу се просечно инвестира испод три одсто од укупних инвестиција. То је озбиљан проблем који би се морао узети у обзир приликом израде нове Стратегије развоја пољопривреде. На основу резултата извршене анализе инвестиција у Србији у периоду 1996-2005. године, може се закључити да су инвестиције имале константан, али недовољан раст инвестиција у периоду од 2002. до 2005. године. Овај период је повезан и са појавом страних компанија у нашој привреди, које су вршиле инвестирање кроз куповину постојећих друштвених и акционарских предузећа, као и кроз оснивање нових привредних друштава. За период од 2001. године карактеристична је трансформација постојећег банкарског система, као и оснивање нових банака са већинским страним капиталом, које су допринеле повећању понуде капитала који се користио за нове инвестиционе подухвате. Развој берзанског тржишта олакшао је приступ и мобилисање капитала како крупних тако и ситних инвеститора. Долазак страних банака, као и строжија контрола банака од стране Народне банке Србије повратили су поверење грађана у банкарски систем. На тај начин је повећана штедња која се такође користи за инвестирање.

Капитални коефицијент је имао тенденцију опадања, која је највероватније узрокована повећањем ефикасности привреде, односно способношћу да са мање ангажованих средстава постигне боље резултате. Треба нагласити да низак капитални коефицијент у земљама у развоју може да произилази из неодговарајуће привредне структуре, у првом реду ниског нивоа техничке опремљености рада и великог учешћа живог рада у процесу производње, па се тако са релативно малим средствима постиже релативно велика вредност производње.

Анализа показује да је капитални коефицијент у пољопривреди око седам пута нижи од капиталног коефицијента за привреду у целини. Због тога је неопходно да се успоставе пропорције у погледу доприноса појединих привредних грана у стварању друштвеног производа и издвајања за инвестиције у те привредне гране. Ако пољопривреда допринеси друштвеном производу

просечно са око 15 % онда је неопходно да исто толико «захвата» од укупног износа укупних инвестиција, како би могла да има темпо развоја као остале привредне гране. Једино тако пољопривреда може достићи потенцијално висок ниво, као и ниво земаља са којим треба да се надмеће на светском тржишту. Стога је неопходно повећање средстава аграрног буџета, ради инвестиционих улагања у пољопривредне, прерадне и складишне капацитете. Да је реч о исплативим инвестицијама говори и чињеница да спољнотрговински суфицит хране Р. Србије у 2007. години премашује 700 милиона долара на тржиште ЕУ.

Држава у наредном периоду треба да стимулише инвестирање преко следећих инструмената које су дефинисали аутори Цветковић Н., Пејановић Р. и Тица Н. (2003.): Доношење националне стратегије прилива капитала која треба да се заснива на развоју оних грана које нуде конкуретске предности, као што су: расположивост релативно оспособљеном и јефтином радном снагом, сировинама и традицијом. Гране у којима могу доћи до изражаја конкуретске предности наше привреде су: пољопривреда, производња обуће, одеће, намештаја и сл.; Доношење стратегије развоја појединих грана привреде, са посебним освртом на агропривреду, која треба да садржи институционалне оквире за инвестициону политику; Окончање започетог процеса приватизације друштвених предузећа, чиме ће се створити јасна власничка структура, која ће омогућити улазак стратешких инвеститора у предузећа, који ће осим капитала унети и знање, нове технологије и нове организације; Пружање финансијске подршке пројектима чије перформансе омогућавају конкурентску предност и профитабилност, кроз повољне кредите, развој финансијског тржишта, законодавно-правне регулативе и изградњу одговарајућих институција. Стога је неопходно **повећати** средства из развојних фондова, посебно за пројекте руралног развоја. Неопходно је такође подржати пројекте у изградњу система за наводњавање, као и уређења и заштите земљишта.

Треба истаћи да је мерама пореских олакшица омогућено умањење пореза на добит предузећа од 70 до 100 %. Према овим мерама инвестиције извршене у основна средства у појединим гранама привреде, као што су пољопривреда и текстилна индустрија, као и посебним (неразвијеним) подручјима, умањују порез на добит предузећа за 80 % од вредности извршених улагања. Код оваквих улагања могуће је извршити **пореско ослобађање** до целокупног износа пореза на добит предузећа. Инвестиције у осталим делатностима и подручјима умањују порез на добит за 40% укупних инвестиционих улагања извршених у години у којој се обрачунава порез. Ове инвестиције могу умањити порез на добит за максимално 70% од укупног износа пореза на добит предузећа.

Приликом аукцијске продаје друштвеног капитала купац преузима обавезу да у току прве године након куповине у купљено предузеће минимално инвес-

тира износ амортизације обрачунате у претходној години увећан за 50%. Код тендерских приватизација износ понуђених инвестиција, поред понуђене купопродајне цене за друштвени капитал и социјалног програма, има пресудан значај приликом избора најповољније понуде. Наведене мере дају прве резултате који се огледају у повећању инвестиција и друштвеног производа у последњим годинама анализираног периода.

Литература

1. Андрић Ј., Васиљевић З., Средојевић З.: „Инвестиције – основе планирања и анализе”, Пољопривредни факултет Земун – Београд, 2005.
2. Билтен: „Инвестиције Републике Србије”, Републички завод за статистику, Београд, одговарајућа годишта,
3. Зекић С.: „Развојне перформансе пољопривреде земаља Централне и Источне Европе у транзицији”, Магистарска теза, Економски факултет, Суботица, 2003.
4. Јевђовић, Меланија, Марко, Ј., Васић, Љиљана, Лучић, Ђ.: „Ефектуирање инвестиција у пољопривреди”, Пољопривредни факултет, Нови Сад, Департман за економику пољопривреде, Нови Сад 1974.
5. Марко, Ј., Јовановић, М., Тица, Н., „Калкулације у пољопривреди”, Пољопривредни факултет, Нови Сад 1998.
6. Пејановић, Р. „Економија (за агроекономисте)”, Дневник Нови Сад, 2000.
7. Пејановић, Р., Тица, Н.: „Транзиција и агропривреда”, Пољопривредни факултет Нови Сад, 2005.
8. Приручник за примену закона о порезу на добит предузећа, Министарство финансија – пореска управа, Београд, 2007.
9. Статистички годишњак републичког завода за статистику, Београд.
10. Статистички годишњак Савезног завода за статистику, Београд.
11. Цветковић, Наташа, Пејановић, Р., Тица, Н., “Инвестиције у циљу стварања конкурентности агро(привреде) Србије”, Агроэкономика, 32, Пољопривредни факултет, Департман за економику пољопривреде, Нови Сад, 2003.

Примљено: 12.02.2008.

Одобрено: 28.03.2008.

**INVESTMENTS INTO THE AGRICULTURE
OF REPUBLIC OF SERBIA**

Radovan Pejanović, Ph.D, Dragan Milić, researcher
Department of agricultural economics and rural sociology,
Faculty of Agriculture, Novi Sad

Summary

Authors are considering problem of investments on the macro level e.g. on the level of Republic of Serbia in a ten-year period (1996-2005). Investments and capital coefficient in industry and agriculture are analysed, in other words the ratio between the investments and public production. Structure of investments by domains of investments and public production has been presented. Official annual data have been statistically processed. The period in matter has been divided into two sub-periods: 1996-2000 and 2001-2005. The first period is significantly different from the second one, although both of the have common characteristic: disproportion in terms of taking from the agriculture and investing into this kind of production.

Key words: agriculture, investments, capital coefficient.

Author's Address:

Dr Radovan Pejanović
University of Agriculture
Trg Dositeja Obradovića 8
Novi Sad
Tel: 021 450 356
Email: mdragan@polj.ns.ac.yu